سمکۆ محەمەد دیوێ نەگوتراوەکانی پشت دەقەکانی ئەحلام مەنسوور ئاشکرا دەکات..

دیمانە: ستار جەباری ـ کەرکووك

ئەم دیمانەیە کە لەگەڵ نووسەر و ڕۆژنامەنووس سمکۆ محەمەد ئەنجام دراوە، تایبەتە بە قسەکردن لەبارەی ئەحلام مەنسوور کە ناوێکی دیاری ڕۆشنبیری و ئەدەبی کوردییە. ئەحلام لە 1/7/1951 لە خانەقین لە دایك بووە و لە 10ی کانوونی دووەمی 2013 لە سلێمانی کۆچی دوایی کردووە. بە بؤنە ی یەکی تەمووزە، لە ساڵوەگەڕی 69 ساڵەی لەدایکبوونی ئەحلام، دیمانەکە کراوە.
یاخیبوون باجی قورسی هەیە، بەتایبەتی لە دنیای کۆمەڵایەتیی کوردیدا باجی قورستری هەیە کە هەم ئاینی و کولتوور و هەم رەوشت، نەخاسمە کارەکتەرە یاخییەکە لە رەگەزی مێ بێت، ئەحلام مەنسوور یان "ژنە یاخییەکەی ئەڵوەن" نووسەرێکی گەورە بوو لە فەزای ئەدەبی کوردی و لە ڕۆژنامەگەریدا ناسراو بوو ، هاوکات یاخی و بوێر و سەربەست و جیاواز بوو، چەندان دیوی شاراوەی لە دنیای نووسین و هەوراز و نشێو هەیە لە ژیاندا. پاش مەرگی ئەحلام، زۆر قسەوباسی جۆراوجۆر و هەڵبەستراویان بۆی داتاشی و کار گەیشتووەتە ئەوەی راستی و خەیاڵیان تێکەڵ و پێکەڵ کردووە، بۆ نموونە بابەتی "ئەحلام و شیعری ماچی خودایی مامۆستا هێمن موکریانی"، شەفافیی لە هەڵسوکەوتی خۆی و کارەکتەرەکانی ناو بەرهەمەکانی و هۆکاری دەرکەوتنی ئەحلام لەناو خوێنەرانی نێرینە زیاتر وەك لە مێینە و عاشقبوون و هاوسەرگیری ئەحلام و کۆمەڵێك بابەتی تر، بۆ یەکلاکردنەوەی راستییەکان، رووی پرسیارەکانمان ئاراستەی نووسەر و ڕۆژنامەنووس "سمکۆ محەمەد" کرد. چونکە ئەو هاوڕێی نزیکی ئەحلام بووە و راز و نیازی لای سمکۆ بەئەمانەت سپاردووە، بۆیە ئەو دەتوانێ پەردە لەسەر راستییەکان لابدات.

پرسیار: با لةويوة دةستثيبكةين ئایا ئەحلام مەنسوور بۆچی دەینووسی و بۆچی وەك پیاوان نەیدەنووسی؟

سمکۆ محەمەد: لەوێوە دەست پێ دەکەم کە بۆچی نووسەر دەنووسێت و بەتایبەتی بۆچی ژن وەك پیاو نانووسێت، سەرەتا دەبێ ئەوە بزانین کە نووسین هەدەفە، بۆیە هەموو نووسەرێك بۆ سەلماندنی بوونی

دەنووسێت، ئەگەر ژن بێت و لە کۆمەڵگەیەکی داخراودا بێت و بیەوێ یاخی بێت، پێویستی بەوەیە باجی کۆمەڵایەتی بدات تا زیاتر بیسەلمێنێ کە هەیە، چونکە لە کۆمەڵگەی داخراودا پلە دووی مرۆڤە، ئەحلام یەکێك بوو لەو ژنانەی لە سەرەتای گەنجێتییەوە باجی خۆی دا و خۆشی سەلماند.

ئەوەی کە مێژووی نوێ بۆمان دەگێڕێتەوە، ئەو ئەدەبە نییە کە لەرێی خەیاڵ و فەنتازیاوە گریمانەی پێشهاتە نادیارەکانی ژیان دەکات، بە پێچەوانەوە ئەوە واقیعە نووسەر ناچار دەکات خەیاڵ بکات بەواقیع، بۆ نموونە ئەدەبی مۆدێرن وێنە و چیرۆك و پاڵەوانەکانی نەناسراون وەك ئەوەی لە میتۆلۆجیای یۆنان و هیند و میسر هەن، ئەحلام وەك کارەکتەرێك چونکە خۆی شەفاف بوو و بەوەش ناسرابوو کە هیچ ناشارێتەوە، هەروەها ئەو نەترسانەش بوو تخوبی ئەخلاقی کۆمەڵگەی بەجێهێشتبوو، ئاوهاش پاڵەوانی چیرۆکەکانی ناسراو بوون و زۆر فشاری بۆ نەبردوون و زیندانی نەکردوون و بەپێچەوانەوە دەستواڵای کردوون، ئاخر هەندێك رۆماننووس هەن بە ئەنقەست گوایە گرێی دەروونی لەلای خوێنەر دروست دەکەن، پاڵەوانەکانیان لەناو رۆمان دیل و کۆیلە دەکەن کە ئەمە لایەنێکی نەرێنی هەیە بۆ خوێنەرێك کە لەسەر رۆمان یان دەق بنووسێ.

ئەحلام گەرەکی بوو نووسینەوەی مێژوو بە چیرۆکی واقیعی و پاڵەوانی واقیعی بسەلمێنێت، ئەو ژنێك نەبوو لەو ریزبەندییەی ژنان وەستابێت تا زمان پاوان بکرێت، بەپێچەوانەی هەموو ئەو کەسانەی تێی گەیشتبوون گوایە فکری فێمێنیستی لە مێشکدا بووە، بڕوا ناکەم ژنانی ناسراو و ناوداری رۆژئاواییش لەناو ئەدەبدا بەو فکرە کاریان کردبێت، لە ناو فارسدا فەرووخی فروخزاد و لەناو عەرەبیشدا نەوال سەعداوی و فاتیمە مەرنیسی و لەیلا عوسمان و هتد، خاوەنی ئەو گوتارە نەبوون، کەوابوو ئەوان لەگەڵ تێکشکاندنی بەهای شتەکان نەبوون، بەڵکو لەگەڵ دەق شکاندنی کولتووری و تێکشکاندنی نەریتخوازی بوون، ناسینی من بۆ ئەحلام دنیایەکی زۆر تایبەت بوو کە کاری رۆژنامەگەری یەکترناسینەکەی قووڵ کردەوە، لەوێوە کە ئاشنایەتیم بە نووسینەکانی کرد کە ئەوکات من هەرزەکار بووم، تاگەیشتە ئەوەی من پێگەیشتم و ئەو پیر بوو، بەڵام هەمان ریتم و ستایلی ئەدەبی هەبوو، بەڵام خەسڵەتی هەمان خەسڵەتی جارانی یاخیبوون بوو، بۆیە من نەمتوانی دوور بکەومەوە لێی وەك هاوڕێ و کەسێکی نزیکی و وەك دادەیەك، کەوابوو ناسینی من تا ئەو جێیە قووڵ بووەوە کە نهێنی ژیانی بەشێکی لەلای من دەدرکاند، وەك خۆی بەتاڵ کردنەوە لەو شتانەی بە نووسین ناگوترێ، بەڵام لێرەدا بەکەڵکی خوێنەر نایەت تا لەو پنتەوە ئاشنایی هەبێت ئەوانە بگێڕمەوە، ئەمە

بۆ زەمەن و نووسینەوەی یادەوەری خۆم بەکار دەهێنم، چونکە ناکرێ ئەحلام وەك كەرەستە یان کارتێك بۆ خۆدەرخستن و بازرگانی لە ئەدەبدا بەکار بهێنین، ئەو چ لە ڕێی کتێب و نووسین و چاوپێکەوتنەکانی لەڕێی یادەوەرییەکانی خۆیەوە شوێنێك هەیە وەك وێستگە بۆ ناسین و ئاشنایەتی بە خوێنەر، نموونەی ئەو نووسینانەی کە وەك ستوون لە هەفتەنامەی ئاڵای ئازادی و ڕێگای کوردستان بۆم بڵاو کردووەتەوە. هەروەها ئەو دەقانەی کە هاوشانی عەتا محەمەدی چیرۆکنووس پێیدا دەچووینەوە.

پرسیار: پرسیارێکی بەردەوام هەیە، ئەویش بۆچی ئەحلام لەناو خوێنەرانی نێرینەدا زیاتر دەرکەوتووە؟

سمکۆ محەمەد: من بە پێچەوانەوە دەیبینم، چونکە ئەوە نووسەری مێیینە نییە کە لە ناو ئەدەبی نێرینەدا دەردەکەوێ و بە پێچەوانەوە لەناو مێیینە دەرناکەوێ، بەوپێیەی ئەدەب و کایەکانی تر کە سەرجەمیان دەرەوەی چالاکی ئاساییەکانی ڕۆژانەی ژیانی مرۆڤن، گوتارەکەی بەدەست نێرینەوە بووە و هەر ئەوان ئاراستەیان کردووە، لەحاڵێکدا ئەم تێگەیشتنەش کە ناوی نراوە خودنووسینەوە، لە زۆربەی تێکستەکاندا دیار نییە، ئەمە بەنیسبەت ئەدەبێك کە ناوی ژنانی لێ نراوە، وێرانترە، چونکە خودنووسینەوە ئەو تێگەیشتنەی لەلای ژنان دروست کردووە کە لەجیاتی خودێتی خۆی، جەستەی خۆی نووسیوەتەوە و وەك کاڵایەك و ریسککردن لەو سانسۆرەی کە ڕێ لە بەکاڵابوونی دەگرێت لە ئاستی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی، چونکە پیاو بەو شێوەیە تەماشای ئەو جۆرە خودنووسینەوەیە دەکات، بەوپێیەی کە کۆدی ئەو نووسینانە لەوێوە ئاشکرا دەبێت، کاتێك واتای ئەو نووسینانە دەبێتە مایەی راکێشانی خوێنەر لەڕێی جەستەوە، روونتر بڵێم ئەو نووسینانەی کە بەزمانێك ئاراستەی پیاو کراوە و لە وێنەی سێکسی بەولاوە هیچی تر نین، بۆیە جگە لە پیاوان، لە دنیای ئەدەبدا ژن نییە بەدەقی ژنێکی تر سەرسام بێت و خوێندنەوە بۆ دەقەکە بکات، ئەمە جگەلەوەی کە تەنیا پیاو لە ئەدەبی کوردیدا خوێنەری دەقە بەمانا تیۆرییەکەی، ئەم فەزایەش کارێکی وەهای کردووە کە دەقی کوردی چ شیعر و چ ڕۆمان و چ چیرۆك و هتد مانایەکی نوێمان پێ نەبەخشێ، یان لانیکەم نەتوانێ ریسك بکات و دوور بکەوێتەوە لە دەقی بیانی، ئێمە سەروکارمان لێرەدا لەگەڵ ئاراستەی دووەمی ژنێتی هەیە و بۆ دەست بەسەرداگرتنی ناسینی هێیەکانی هەقیقەت، پیاو دەبێ ژن بێ، دیۆنیزمی نیچە هەم ژنە و هەم پیاوە، بوونەوەرێکی دوو ڕەگەزەیە کە بەر لە پەیدابوونی

بەرامبەرێتی دووانی ژن و پیاو هەبووە، هەموو ئەو ئەدەبەی کە کورد و فارس و عەرەب و پێشتریش رۆژئاواییەکان هەیان بووە، کارەکتەرە سەرەکییەکەی مێیینە بووە، چونکە گوتاری تەواوی کایەکانی ژیان بەتایبەتی ئەدەب بەدەست پیاوانەوە بووە، بۆیە پیاهەڵدان و کارەکتەری سەرەکی ژن بووە، ئەوەتا شکسپیر لە رۆمیۆ جۆلێت و عشتار، لە هەزار و یەك شەوە و کورد و فارس لە خورشید و خاوەر و شیرین و فەرهاد و هتد. ئەحلام بە پێچەوانەی هەموو ئەو ژنانەی کە گوایە ژنانە دەڕوانە کێشەی ژن و یەکسانی، بڕوای وابوو یەکسانی ژن و پیاو بریتییە لەوەی کە ژنان ئاگاداری دۆخی دەروونی پیاوانەی خۆیان بن کە بەشێکە لە جەوهەری دیوی ناوەوەی ژن، بۆیە کارەکتەری سەرەکی لەلای ئەحلام کارەکتەرێك بوو ناوی "سافیە" بوو، هەروەها پیاوانیش بەو شێوەیە ئاگاداری دۆخی ژنانەی ناوەوەی خۆیان بن کە لایەنێکی دەروونییە، ئەمە لە فێرجینیا وۆڵف فێر بووبوو، ژنان بەو پێیەی کە جێی سەرنجی پیاوانن، هەمیشە ئەدەبەکەشیان رۆڵی نووسەرێکی پیاوانەی پێ دراوە و ئەو مەرجانەشی بەسەردا فەرز کراوە، لەکاتێکدا ئەگەر ژنان وەك پیاوان بیاننووسیایە و خەسڵەتیان وەك پیاوان بووایە، مەزنێتی ژن و جیاوازییەکانیان لە کوێ دەردەکەوت لەگەڵ پیاودا، بۆیە ئەو هەڵاتنە لە شوناسی ژنێتی لەلای ئەو، وەك هەڵاتن لە مرۆڤبوون وابوو، بۆیە ئەم تێڕوانینە جیاوازی هەبوو، چونکە ئەو زووتر گەیشتبوو بەو پێشکەوتنەی رۆژئاوا.

ئەگەرچی بزووتنەوەی فێمینیستی بەقینێکی زۆرەوە سەرهەڵدەدات تا پرسی یەکسانیخوازی پیاو و ژن لەدوای سەدەی 20 دەبێ بە ستایلی ژیان، لەناو ئەدەبی رۆژهەڵاتی و عەرەبی و فارسیش بەو شێوەیە بووە، ئەحلامیش کە سەرەتا چیرۆکی (پرد)ی نووسی و دەنگی دایەوە و گرێیەکی دەروونی بۆ خوێنەر لەناو نێرینە و مێینەشدا دروست کرد، چونکە کارەکتەری پاڵەوانەکەی ژنێکی یاخی بوو لە ئەخلاقی سەپێنراوی کۆمەڵگە، پاڵەوانێکی یاخی بوو بارگاوی بە سێکس، چیرۆکەکەش بابەتێکی سێکسییە بۆیە پیاو دەیخوێننەوە و سەرسام دەبن پێی، بەو پێیەی کێشەی ژن کە کێشەی کۆمەڵگەیە، بابەتێکی هەمیشە زیندوو بووە و تا ئێستەش زیندووە، نووسینەوەی چەپاندنی سێکسی لە گوتاری پیاوانەدا جێی کراوەتەوە، بەڵام ئەحلام ئەمەی نەکردووە بۆ ئەوەی بناسرێت، یان لەڕێی ئەم جۆرە بابەتەوە ببێتە کارەکتەرێکی چالاك، بەڵکو زیاتر لەوانی تری مێیینە ریسکی کردووە، بۆیە بەمشێوەیە دەستی بۆ ئەدەب بردووە، تا گوتاری پیاوانە هەڵبسەنگێنێ و دواتر لەڕێی سێکسەوە دەق بشکێنی کە یەکێکە لە پیرۆزییەکانی کۆمەڵگە، تا ئەوکات ژنێکی وەها دەرنەکەوتبوو بەو ستایلە کار بکات،

رەخنەگرتنەکەشی هەر لە گوتاری پیاوانەیە کە مامەڵەی خراپ و ناشایستە و نامەدەنییانە لەگەڵ ژن دەکەن کە ئەمە بەرهەمی گوتاری ئاینی و کولتووری داخراوی کۆمەڵگەی عەرەبی بوو بۆ کورد مابووەوە. پرسی سەرشۆڕی پیاوان کە دوو مانا و دوو رەهەندی هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە پیاو بەو مێژووە ستاندالەی رابردوو ژیانی هێناوە و یەك ستایلی دەقگرتووی ژیانی بینیوە، بۆیە سەرشۆڕی بۆ پیاوە باڵاکان و ئاغا و سەرۆك و پیاوی ئاینی وەك شێخ و مەلا و هتد، بۆ ماوەیەکی کۆنی کولتووری عەرەبییە، ئەمە پلەبەندی ژیان بووە کە شتێك نەبووە بە ناوی یەکسانی، رەهەندەکەی تر پرسی چەپاندنی سێکسی بووە کە پیاو هەمیشە وەك ئەحلام دەڵێ سەرشۆڕی ویستێکی غەریزیی بووە کە ژن تاکە هۆکاری دامرکاندنەوەی ئەو غەریزەیە بووە و لە هەمان کاتیشدا مەترسی و قەدەغە ئەخلاقییەکە بووە، جیاکاری نێر و مێ تا ئێستەش بەو فەزا بەناو کراوەیەی هەیە و بەو هەموو یاسایەوە کە لە خزمەت ژنانە، بەو هەموو خۆ بچووککردنەوەیەی پیاو لە بەرانبەر سێکس و دواتر کردنی ژن و سێکس بە پێویستی بازاڕی وەك لەلای چاوبرسی و مێبازەکان هەستی پێ دەکرێت، تەنانەت لە بەیەکگەیشتنی کوڕ و کچیش بەحەڵاڵی هەمان مانای وەرگرتووە، مارەیی و زێڕ قبووڵکردن وەك پاداشتی سێکسی لەلای ژنان و بە ئیفتیخارەوە، یەکێك لە ماناکانی بە کاڵاکردنی ژنە، کەوابوو چارەسەری ئەو جیاکارییە بۆ منیش هیچ یەکسانیخوازی چارەسەری ئیشکالی باری کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی کۆمەڵگەی دواکەوتوو ناکات، ئەحلامیش خاوەنی هەمان تێڕوانین بوو بۆ ژیان و سێکسێك کە خەڵك بەو چاوە تەماشای دەکرد. ئەگەر مافی هاووڵاتی بەبێ لەبەرچاوگرتنی رەگەز نەبێتە ستایلی ژیان، ئەم تێڕوانینە تا ئەبەد بەردەوام دەبێت و گرێی دەروونییەکەش ناکرێتەوە، بەڵام ئەگەر وای دابنێین ئەحلام بۆهیمی و خەیاڵی بووە، نەخێر کەسێکی زۆر واقیعی بوو تا ئاستی بڕوابوون بە نووسینەوەی چیرۆکی ژیان وەك خۆی و هەندێك جاریش نائاگایانە دەبوو بە کەسێکی ئیدیالیستی، تەنانەت لەگەڵ عەتا محەمەدی چیرۆکنووس هەمیشە ئەو کێشەیەیان هەبوو کە ئەحلام بە ستایلی کلاسیکی دەینووسی و بڕوای بە واقیعیبوون هەبوو، نەك دروستکردنی خەیاڵ و پاڵەوانی وەهمی و پشتبەستن بە نەریتی نوێخوازی.

پرسیار: ئایە ئەحلام داهێنەر بوو یان لە ژنە پێشەنگەکان؟

سمکۆ محێمێد: لەبارەی چەمکی داهێنان و نووسەری داهێنەر، ئەگەرچی خۆم بڕوای تەواوم نییە بە تێرم یان زاراوەی داهێنەر، بەڵام بۆچوونی تایبەتی خۆم هەیە و لە شوێنی تر قسەی رژد و میتۆدیم

لەسەر کردووە و بڵاو دەبێتەوە، بەڵام نەمزانیوە ئەحلام وەك تەکنیکی کاری نووسین و ئەدەبی نوێ داهێنەر بووبێت، چونکە زاراوەی داهێنەر قورسە و پرەنسیپ و مەرجی خۆی هەیە، داهێنان بەرهەمهێنانی چەمکە و خوڵقاندنی شتی نەبووە لە توانای کەسیدا، ئەمە دەڵێم پشت بەو تێکستانە دەبەستم کە خۆی نووسیونی، وەك پێشتر باسم کرد ئەحلام کلاسیکییانە و سوننەتییانە دەینووسی، تەنیا ئەوە نەبێت کە هەندێك جار موبالەغەی بە گێڕانەوەی قسەی پاڵەوانەکان و زەمەنی رووداوەکانەوە دەکرد، ئەگەر نا ئەو نە وەك ژن و لەسەریدا بیرێکەیەك هەبوو بۆ ئازادی تا بەگشتی هەوڵی بۆ بدرێت، چونکە بڕوای بە ویستی تاك هەبوو خۆی رزگار بکات و ئازاد بێت، تا ئەو ئاستەی زۆر سەرسام بوو بەو شیعرەی نەزار قەبانی کە بەژن دەڵێ، ئەمە وەرگێڕانە کوردییەکەیەتی و بەعەرەبییەکەی کێش و سەروای تێدایە و داڕشتنەکەی جیاوازە، “مەوەستە وەك بزمار، خۆشەویستی یان ناخۆشەویستی هەڵبژێرە، شوێنێك نییە لە نێوان بەهەشت و ئاگر”. تەنانەت ئەم شیعرەی بە زۆربەی خێزانی برادەرەکانی دەگوت، مەترسە بەرانبەر پیاوەکەت راوەستە، کەوابوو ئەو بەدوای حەزی خۆیەوە نەبوو لەناو ئەدەبدا، بگرە ئەوەندەی بڕوای بە شۆڕشی کۆمەڵایەتی هەبوو، بۆیە بڕوای بە واقیعبینی بوو و هیچی تر، من هەرگیز نەمبینیوە یان هەستم نەکردووە ئەحلام بۆ داهێنان بنووسێ، بەڵکو بۆ ئازادی و پچڕانی زنجیری کۆیلایەتی دەینووسی.

پرسیار: جیاوازی ئەحلام چی بوو لە نێوان ژیانی واقیع و نووسینەکانیدا؟

سمکۆ محەمەد: لەبارەی جیاوازیی نووسەر و ژیانی واقیعی، (هیلیس میلەر) کە نووسەرێکی بەناوبانگی فەڕەنسییە، کتێبێکی بەناونیشانی (اخلاقیات القراءە) هەیە، لەوێ ئەو لە نێوان نووسین وەك دەق و کەسایەتی نووسەر جودا دەکاتەوە، ئەمە لەلای “رۆلان بارت” یش بەهەمانشێوە لەبەرچاو گیراوە کە دەق هیچ پێوەندیی بە ئەخلاق و فەرهەنگی کەسێتییەوە نییە. بەڵام خاڵە بزربووەکەی ئێرە چییە، ئەوەیە کە ئەحلام هیچ خۆی لەپەنای دەقدا حەشار نەدەدا، رووداو و چیرۆکەکانی کە لە خەیاڵدانیدا تۆماری کردبوون، چۆن بوو وای دەنووسی و لەژیانی رۆژانەشیدا بەهەمانشێوە رەفتاری دەکرد، بڕوای بە کولتوور و ئاین و کەسی پلەباڵا و نزم و ژن و پیاو نەبوو، ئەو هەرزوو کە ماڵی باوکی جێدەهێڵێت و لە خانەقینەوە دەچێتە بەغدا بۆ خوێندن، بەتەنیا دەژی و ناترسێ لەو هێزە نەریتخوازییە ئایینییەی کۆمەڵگە، دوای ئەوەش کە دەچێتە فەڕەنسا بۆ خوێندن و گەشت، کراوەتر

دەگەڕێتەوە و درێژە بە ژیانی فەردی و نووسین و باری کۆمەڵایەتی خۆی دەدات، تا قەناعەت بەوە دێنێ لەگەڵ چیرۆکنووس و کەسێتی ناسراوی عەرەبی کە لە بەغدا دەژی، هاوسەرگیری دەکات، شەوقی کەریم جگە لەوەی نووسەر بوو، ئۆپۆزسیۆنێکی عێراقی بوو، ئەو لەو روانگەیەوە شەوقی دەناسێت و لە هۆتێل شیراتۆن نزیك دەبنەوە و هەر لەوێ هاوسەرگیری دەکەن، دوای ئەوەی ماوەیەکی باش بە هەموو جیاوازییەکانیانەوە پێکەوە دەژین کە پڕ بووە لە ناکۆکی و شەڕوشۆڕی کۆمەڵایەتی، سەرەنجام کە شەوقی لەلایەن بەعسەوە دەگیرێت، ئەحلامیش دەچێت لە گرتووخانە بەیاسایی جودا دەبێتەوە و داوای هیچ مافێکی لێ ناکات، پاشان بە هۆی خراپی بارودۆخی زاتی و بابەتی لە عێراق، بەناچار هەڵدێت بۆ سلێمانی و لەوێ دەست بەژیانێکی نوێ و نووسینی کاری رۆژنامەوانی دەکات، سەرەتاش هات بۆ هەفتەنامەی هاووڵاتی و لەوێ بەکۆی دەنگ وەك ئەندامی دەستەی نووسەران هەڵمانبژارد و تا ماوەی نزیك بە هەشت ساڵ مایەوە و دواتر دوور کەوتەوە.

پرسیار: بۆ نووسینی رۆمان لەلای ئەحلام نەبووە ململانێی لە نێوان مۆدێرن و سوننەتیدا؟

سمکۆ محەمەد: مۆدیرنیزم و دابڕان لەو رابردووە کە لە ئەوروپاوە هات و ستایلی نووسینی ئەدەبی گۆڕی، پێویستی بە دابڕانێکی فکری هەبوو، واتە دەبوو هەر لەڕێی زمانەوە تا دەگاتە پێکهاتەخوازی و شێوازخوازی و هتد، ئەمە بۆ ئەحلام قورس بوو چونکە زەوینەی فکری نەبوو لە ڕابردوودا خۆی بۆ ئامادە کردبێت، بەڵام چونکە ئەو بەواقیعی مۆدێرن بوو و نەدەترسا لەوەی گومان لە نوێخوازیبوونی خۆی بکات و گوێی بە قسەی خەڵکیش نەدەدا، بەقەد ئەوەی کە لەڕێی نووسینی ئەدەبییەوە یادەوەرییەکانی منداڵی و هەرزەکاری و تا دابڕانی خۆی لە کۆمەڵگە و خێزانی کوردەواری دەنووسیەوە، بەڵێ لە کتێبی (گرەوی چاوەکانی ئەم)دا کەسێتی (سافە) واتە سافیناز کە کەسێتییەکی ژنی یاخی خانەقینی بووە و لەگەڵ پیاودا هەڵسوکەوتی کردووە و قاچاخچێتی و ئەمدیو و ئەودیوی ئێرانی کردووە و بەتەنیا ژیاوە، بەکاری هێناوە کە خوێنەر نەتوانێ سافە بدۆزێتەوە وەك کارەکتەرێکی واقیعی، تەنانەت بۆ خەڵکی خانەقینیش شاراوەیە، چونکە جوان تەوزیفی کردووە، بۆیە بووە بە پاڵەوانی هەرە دیاری نووسینەوەی ئەو یادەوەریانەی کە نەیدەتوانی بیانشارێتەوە لە دەرەوەی ئەدەب، هەمیشە لە گێڕانەوەی چیرۆك و ئیدیۆمەکانی خانەقین، کەسێتی سافە کە ناوە ئەسڵییەکەی سافیناز بووە، خۆ

دوورخستنەوەشی لە سنووری ژنێتی باو، کاریگەرێتی ئەو ژنە یاخییانە بووە کە لە خانەقین هەبوون و بۆ ئەحلام بەشێك بوون لە چێژ بەخشین کە چیرۆکەکانی دەگێڕایەوە وەك ئیدیۆمێکی ناسراو بە قاقاوە دەیگێڕایەوە، بۆیە ئەو کارەکتەرانەی هەڵدەبژارد، چونکە ئەوان یاخی بووبوون لە نەریت و ئاینی کۆمەڵگە، هەر ئەمەش بوو کە لایەنگری ئەوانی دەکرد، ئەمە لایەنە واقیعبینییەکەی بوو، پیاوێکی تری هەلاج هەبوو کە هەمیشە نوکتە و چیرۆکەکانی دەگێڕایەوە و تەوزیفیشی کردووە لە ئەدەبەکەیدا، ئەویتر کە ئەدەب و نووسین و هونەر بوو، پرسی شێوازی گێڕانەوەی ئەحلام بوو لە کەسی یەکەمی تاکەوە بۆ کەسی کەسی دووەم و هەندێك جار کەسی سێیەمی تاك، هونەر لەلای ئەحلام بۆ نووسین دووەمین بیرکردنەوە بوو، چونکە ئەو خەمی دیکۆمێنتارکردنی واقیعەکان بوو زیاتر لەوەی خەمی هونەری هەبێت، بەڕاستی ئەمە لایەنە نەرێنییەکەی نووسینی ئەحلام بوو لە ڕۆماندا.

پرسیار: ئةی بةرای تؤ نەوەی پاش ئەحلام چۆن دەتوانن شوێن پێی ئەو هەڵبگرن؟

سمکۆ محەمەد: راستییەکەی هیچ ژنێکی یاخی وەك ئەحلام لەناو کورددا دووبارە نابێتەوە، چونکە نواندن و واقیع دوو شتی جیاوازن، من نەوەیەك نابینم بەناوی نەوەی پاش ئەحلام، نە لەناو واقیعگەرایی و نە لەناو خەیاڵ، چونکە ژیانی ئێستە زیاتر بارگاوی کراوە بە گوتاری ئاینی و بەرژەوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، خوێندکارێکی کچ ئەگەر بیەوێ یاخی بێت، ناتوانێ سەرەتا لەناو کۆمەڵگە تەریك بێت و خۆی رزگار بکات لە سانسۆڕەکان، ناتوانێ خۆی لە بەرژەوەندخوازی خوێندن و پلە و پایەی سیاسی و راگەیاندن و خۆنواندن و پاراستنی جوانییەکانی خۆی وەك کاڵایەك، ناتوانێ خۆی بپارێزێ لە سیاسەت و بەرژەوەندی حزبگەرایی کە نە حزبیان هەیە و نە دەزانن حزب چییە، ناتوانن ببن بە خۆیان، ئەحلام ئەو سنوورانەی بڕیبوو، ئەوە باجی قورسی دەوێ و کەسی هاروهاجی گەرەکە، ئەمە جگە لەوەی کە نەوەی ئێستە نەوەی ئایفۆن و کەوانتەر و ماڵ و ماشێنی بەرز و زێڕن، نەك نەوەی دەقێکی باڵا و خاوەن کەسایەتی، ئەوان ناتوانن بەتەنیا سەر بکەون بۆ شوێنی بەرز، مەگەر بە هێزێکی کۆمەڵایەتی یان ئابووری و پشتێك سەری بکەون.
جیاوازی نێوان نەوەی کۆن و ئێستە ئەوەیە کە پێوەندیی بە زەمەن و بیرکردنەوە لەگەڵ زەمەنی لەدەستچووی حەفتا و هەشتاکانی سەدەی رابردوو هەیە، چونکە نەوەی ئەم زەمەنە بڕوای بە بەها و یادەوەری نووسینەوە و ئەرشیفکردن نییە، هەر کە دابڕا لە تەکنۆلۆجیا، ئیتر

لە زەمەنی بەر لە چەند خولەکێکی پێش خۆی دادەبڕێت، بۆیە ئەم نەوەیە ناتوانێ ئەزموون بە داهێنانەوە دووبارە بکاتەوە، هەروەها بە لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندییەکانی خودێتی خۆیانیشە، بۆیە هیچ ململانێیەك لە نێوان ئەو دوو نەوەیە نابینم، جا چ جای کەسێتییەکی وەك ئەحلام کە لە نەوەی خۆشی کەس نەیدەتوانی پشبڕکێی بکات، راستە کەسانی وەك بەدیعە دارتاش و گەزیزە عومەر و کوردستان موکریانی و نەجیبە ئەحمەد و دکتۆرە عەقیلە رەواندزی و شوکریە رەسووڵ و شیرین کاف و ئەرخەوان و خەڵکی تر هەبوون، بەڵام ترس لە داهاتوو، قورستر بوو کە ئێستەش قورسە بەقەد ئەو پێوەرە ئاینی و کولتوورییە.

پرسیار: ئەدەبیاتی ژنان تا چەند رەنگدانەوەی هەیە لە بەرهەمەکانی ئەحلامدا؟

سمکۆ محەمەد: بە بڕوای من شتێك نییە بەناوی ئەدەبیاتی ژنان وەك ئەوەی پێشتر چەپی کلاسیکی و کۆمۆنیستە ئیدیالیستەکان، پێیان دەگوت ئەدەبیاتی کرێکاری، پرسی داهێنەریش باسێکی گرینگی ناو فکر و فەلسەفەیە، شتێك نەماوە لە دنیا و لە سەرجەم کایەکاندا بەناوی داهێنان، چونکە داهێنان بەواتای بەرهەمهێنانی چەمك، وەك چەمکەکانی شیتەڵگەرایی یان ئەخلاق یان ئازادی، مەبەست لەوەیە کە چەمکێك بێت فرەمانا بێت، بۆیە لە ئەدەبیاتیشدا ئەو کێشەیە هەر ماوە، چونکە بابەتەکە لەسەر ستایل و شێوازی نووسینە، هەموو ئەو نووسینانەی لە دنیادا بەهەموو زمان و کولتوورەکان دەنووسرێنەوە، یەك ئامانجی مرۆڤی و یەك کێشەیان هەیە کە کێشەی کۆمەڵایەتی و سیاسییە یەخەی مرۆڤی گرتووە، بۆیە نە ئەحلام و نە کەسانی تریش داهێنەر نەبوون تا کەسی داهێنەری وەك ئەلتەرناتیڤی ئەحلام بێتە کایەکەوە، دەکرێ بڵێین کۆمەڵگەی کوردستانی پێویستی بە کەسانی بە بوێر و خاوەن کەسایەتیی خۆیانە، تا لەناو ئەدەبیاتدا بۆچوون و تێگەیشتنیان لەبارەی ژنەوە هەبێ، لەکاتێکدا ئەدەبیات بەبڕوای من کێشەی کۆمەڵایەتی چارەسەر ناکات، تەنیا دەتوانێ دیالۆگی تێدا بەرهەم بهێنێ لەناو زمان و کولتوور و خوێندەواردا. ئەمە دەبێ لە ئاستی کۆمەڵایەتی رەنگ بداتەوە لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر مانایەکی جیاواز وەربگرێت، وەك چۆن ئازادی و ئازادییەکانی تاك لە نەوەی رابردوودا بریتی بوو لە سیاسەت و رزگاری نیشتمانی و نەتەوەیی، ئێستە بریتییە لە ئازادی تاك و خۆشگوزەرانی، رۆشنبیری کوردی کێشەی زۆری سایکۆلۆجی تێدایە پێویستی بە ئەدیب نییە بەقەد ئەوەی پێویستی بە زانای سایکۆلۆجی هەیە، چونکە دەبێ ئەو گرێ دەروونییانە خوێندنەوەیان بۆ بکرێت و دواجار بکرێت بە

لێکۆڵینەوەی ئەکادیمی بخرێنە بەرباس، چونکە نووسین تەنیا ئامانجی ئەوە نییە باسی کێشە بکەیت، بەڵکو ئامانجەکەی تری خوێندنەوەی سایکۆلۆجی و سۆسیۆلۆجییە، وەك چۆن هۆمیرۆس و ئەدیبە کلاسیکییەکانی یۆنان و شکسپیری ئینگلیز، هاملێت و گرێی ئۆدیب لە شانۆ و لە سیاسەتدا کە فرۆید و مارکس هەریەك بەشێوەیەك موناقەشەیان کردووە و لە تێزەکانیاندا رەنگی داوەتەوە، دەبینین لێرەدایە نووسین و داهێنان لە نووسیندا چ فەزایەکی لە دەرەوەی فەزای ئاسایی کۆمەڵگەدا خوڵقاندووە و لە کوێدا رەنگی داوەتەوە، بۆیە داهێنان کاتێك دەبێ کە دەسەڵات و سیستم بهەژێنێ، نەك تەنیا بۆ لێکۆڵینەوەی موجامەلەیی کە تەنیا بۆ زانکۆکان بەکەڵك دێت بۆ تەرقییە و بەرزکردنەوەی پلەی ئەکادیمی.

من داهێنان لە ئاستی جیهانیدا وادەبینم و لە ئاستی لۆکاڵی کوردستانیشدا بە گەورەتر لە خۆی نەك لەناو ژناندا بەڵکو لەناو پیاوانیشدا، رۆژهەڵاتی ناوەڕاست کۆیلەی چەندان هێزی دیار و نادیاری کولتووری و ئاینی و سیاسی و فەرهەنگی و هتد، ئەوەندەی من بزانم ئەحلام ئەمانەی وەك داتا دەزانی، بەڵام نەیدەتوانی وردی بکاتەوە و تەوزیفی بکات و لەناو نووسیندا رەنگ بداتەوە، ئەمە غەدر نییە، بەڵکو راستییە، ئەم حاڵەتە بۆ تەواوی ژنەکانی تری ئەدیبیش وایە کە دەنووسن، چونکە ناتوانن قووڵتر ببنەوە لەوەی کە سیاسەت و سیستمی دەسەڵات و پیاو تەماشایان بکەن وەك کاڵا، بەداخەوە ئەوان خۆشیان لە شوێنێکدا بەهۆی کۆیلەبوونیان بەدەستی غەریزەی چەپێنراوی ژنێتییەوە و یان بەدەستی پلە دوویانەوە، بوون بەکۆیلەی کەمالیات و پارە و ماڵ و موڵکێك کە لە کۆیلەبوونی پیاو و ماڵ و زێڕ و منداڵەوە کۆ کراوەتەوە.
داهێنان کێشەی هەرە گەورەی بەشەرییەتە لەسەر کۆی زەوی نەك ژنان و رۆشنبیری کوردی، بەڵام ئەگەر بمانەوی کەسێکی تری وەك ئەحلام بەرهەم بهێنینەوە، ئەوا پێویستمان بە شۆکی کۆمەڵایەتییە کە دەبێ بگەڕێینەوە سەدەی رابردوو کە هەم ململانێی سیاسی و ئابووری لەو ئاستەی ئێستە نەبوو لە سەرانسەری دنیا، هەم مرۆڤ خۆی نەبوو بە کۆیلە و ملی نەدابوو بە هەموو ویست و غەریزە بچووکەکانی خۆی، هەم ئیرادەی مرۆڤ لە شوێنێکدا بەهای مابوو، ئەحلام کەسێك بوو کەمتر نەبوو لە نەوال سەعداوی و فاتیمە مەرنیسی و فەروخزاد و ئۆریانا فالاچی و دەیان ژنی ناسراوی تری دنیا، بەڵام ئەوان خاوەنی شوناسی نەتەوەیی و خاوەن کۆمەڵگەیەك بوون بەرگری لە کەرامەت و بەهای کولتووری خۆیان دەکەن، لەوێشەوە بەرگری لە فەرهەنگ و ئەدەبیاتی خۆیان دەکەن و کەسایەتییەکانیان دەخەنە بەردەم گۆڕێپی گەشی

راگەیاندنی راستگۆ نەك رێكلام.
ئەحلام بەهۆی ئەوەی بیرکردنەوەی جیاواز بوو لە زۆربەی حزبە کوردییەکان کە خاوەنی راگەیاندن بوون، پشتگوێ خرا، بەمەش هیچ هیوایەك نەماوە کەسێكی وەك ئەو دروست ببێتەوە، لەناو رۆشنبیریی کوردیشدا بەتایبەتی کە گوتارەکەی بەدەست پیاوانەوەیە، ژن هەمیشە لە بەردەم تەشهیر و قسەی ناشیرین و هێرشە بۆ ناوزڕاندنی، چونکە پیاوانی کورد بەتایبەتی ئەوانەی لەناو راگەیاندنن، تەنیا لەناو چوارچێوەی سێکس تەماشای ژنان دەکەن، بۆیە بوارەکە بۆ ئەوان بەرتەسکترە.

کۆتا پرسیارم ئەوەیە بەناوی ئەحلامەوە بابەتێك بڵاو کراوەتەوە گوایە هێمن موکریانی شیعری " ماچی خودایی" بۆ ئەحلام نووسیوە؟

سمکۆ محەمەد: ئەو چیرۆکەم خوێندەوە. هەستم کرد ئەحلام مەنسوور ناناسم و لە دوورەوە ناسیومە. چیرۆکەکە تەواوی هەڵبەستراوە. ئەحلام بۆی گێڕاومەتەوە کە هێمن لە هۆڵی رۆشنبیری لە شاری بەغدا شیعری خوێندووەتەوە. ئەویش دوای تەواوبوونی کۆڕەکە. چووەتە سەر شانۆکە و ناو دەمی مام هێمنی ماچ کردووە. لەوێوە برادەرایەتییان توندوتۆڵ دەبێ. بەڵام ئەحلام نە ئەو شیعرەی بەوە دەزانی بۆی نووسراوە و نە هێمن بۆ ئەوی نووسیوە. ئەحلام پێوەندی لەگەڵ کەسێکی تری ئەدیب هەبوو، بۆیە ئەوە هەڵبەستراوە و لە خۆڕا نووسراوە و هیچ دیکۆمێنتێك نییە. مەگەر ئەحلام خەڵەفابێت ئەوەیان پێ کردبێت. ئەگەر نا ئەوەم نەبیستووە لەو ژنە. چیرۆکی تری هەیە لەگەڵ شەوقی کەریم کە چیرۆکنووسی عێراقییە و ئەوە کاریگەرترە کە پێشتر ئاماژەم پێ داوە، خەڵك لەخۆیەوە قسە دەکات. نان و پیازی پێوە دەخۆن.
*واتە " رێوشتێکانی خوێندنەوە.
....

پرۆفایلی نووسەر و شاعیر و لێکۆڵەر "سمکۆ محەمەد":

ساڵی 1969 لە گەڕەکی تەپەی مەلا عەبدوڵڵا لە شاری کەرکوک لە دایك بووە و نزیکەی 30 ساڵە لە بواری نووسین و رۆژنامەوانی کار دەکات چەندین جار کاری رۆژنامەوانی کردووە وەکو سەرنووسەر و بەڕێوەبەری نووسین و دەستەی نووسەران.لەم گۆڤار و رۆژنامانە کاری کردووە بو نموونە" هاوڵاتی، گوڵان، ئاڵای ئازادی، شەقام ، کوردستانی نوێ، ئاسۆ، کوردستان راپۆرت. دةنك و ریکای کوردستان و..هتد..و دەیان چاوپێکەوتنی گرنگی لە گەڵ چەندین کەسایەتی سیاسی و ناودار کردووە

وئەوەی جێی شانازیە بۆ سمکۆ محەمەد لە شێوەی ناوخۆدا دەیانجار بوێرانە رەخنەی گرتووە و دژی براکوژی بووە و ناوی لە هیچ لیستێکی رێشدا نییە و خودان چەندین بەرهەمی جۆراو جۆرە

جیا لەوەی خاوەنی 5 دیوانی شیعریە بە کوردی دیوانە شیعریەکان یەکەم بەناونیشانی” تونێڵەکانی ئەوین ساڵی 1998چاپ وپەخش کراوە و هەناسەیەك لە سێبەردا بڵاوکراوەی روژنامەی سی! بەری بڵاو کراوەی لقی کەرکوکی کۆمەڵەی هونەر و وێژەی کوردی”یە و دیوانی سێهەم کە بە زمانی عەرەبی یە بەناونیشانی:الموت” واتە مەرگ ساڵی 2010 چاپ وپەخش کراوە.و و دەیان لێکۆڵینەوەی زانستی لەسەر بەرهەمەکانی کراوە ..

و دوو کتیبی فەلسەفی بەناونیشانەکانی ” میتۆد و جیاوازی لەسەر فەلسەفەی مارکس و نامەکانی مارکس و ناسیونالیزم و دژەکانی.. بەمەش یەکەم نووسەرە لە جیلەکەی خۆی دەستی بۆ بابەتی رەخنەیی و فەلسەفی و کتێبەکانیشی بونەتە سەرچاوەی گرنگ بۆ تێزی ماستەر و دکتۆرا,,,

کتیبێکی ناوازەشی هەیە دەربارەی رەخنە لە سیستمی سیاسی و روشنبیر، کە یەکیتی نوسەرانی کورد لقی کەرکوك ساڵی 2006 چاپیان کردووە.و کتیبێکی لە سەر ئاین و کۆمینەکان لە کوردستان.دا هەیە هةروةها کتیبی رةهةندةكانی مردن و وةهمی دیموکراسی و … بەشداری لە 6 خولی رەنازمەوانی ئەوروپی و عەرەبی کردووە . “میسرساڵی 2006 هۆڵەندا ساڵی 2003 ئیتاڵیاساڵی 2010 بەغدا ساڵی 2004 مەغریب ساڵی 2014 ئۆکرانیا ساڵی 2011… تاکو ئێستا دەیان گۆشەی تایبەت بە خۆی هەبووە لە رۆژنامەکانی کوردستان وسەدان شیکار و لێکۆڵینەوەی هەیە لە گۆڤارو رۆژنامەکانی کوردستان..

لە دەیان فیستیڤاڵ بەشداری کردووە و دەیان کۆڕی تایبەتی بۆ ساز کرتوە لە ناوەو دەرەوەی وڵات..